

A 2430.

Zur Verbreitung freigegeben.

Verf. v. 24.8.18 Nr. 9920

Presseabteilung

A. O. K. 8.

Jumal tooduses

ehk kas on

prof. Dr. Ernst Häckeli

jumalatsalgaw õpetus õige?

M. Ämarik,

M. Tamwerki kirjastus, Haapsalus.

1907

Lfr. 70137

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

Jumal looduses,

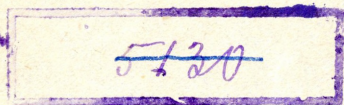
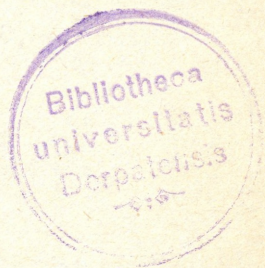
ehk kas on

prof. Dr. Ernst Häckeli

jumalatsalgaw õpetus õige?

M. Ämarik.

M. Tamwerki kirjastus, Haapsalus.

1907.

J. Wasjari trüff, Haapjalus.

A 2430.

137658438

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

2-64318

Jumal looduses.

Professor Ernst Häckel kujutab omas raamatus „Jumal looduses“ Jumalat kui inimestest välja mõeldud isikut. Sellega seab Häckel meid jäherdusele seisukorrale, nagu saaks meid toredaste ehitud ruumi wiidud, kus kõik kenaste walmistatud on. Aga nüüd hakkab seal waidlus! Ühed ütlevad: Seda on osaw meister teinud, kes väga wägew, tark ja rikkas on olnud. Aga teised waidlewad wastu ja ütlevad: Kõik on iseenesest saanud. Prof. Häckel seletab, et Jumala uskumine lihtsalt narrus olla. Aga unustab ettetoomata: kes lõi maailma? Kes walmistas Häckelile nii targa pea-aju, et tema sellele wanale Jumalale, keda Juuda- ja Kristiust kui elawat Jumalat ligi kuustuhat aastat auustab, jurma otsust oskab kuulutada! Mis arwaks Häckel sellest, kui parmu ja kärpse karjal kõnelemise and oleks, kes kewadel ilusate soojade ilmadega elule signewad ja temast kaswatud härjamulika kallal oma söömapiidu pidama hakkawad? Inimene seletaks jõõdikutele ja ütleks: Mina olen seda mulikat kolm aastat kaswata-
tand, heina temale teinud, teda karjasmaale ajanud

ja tale lauda ehitanud. Aga kärbes ega parm ei jätka oma pea-ajuga seda mõistet ärasedida: kolm aastat, sest nende poisitse põli kestab ju sõnitu sees ehk waewalt kolmkord 24 tundi. Porikärbes hõitab kohe walju häälega: „Ei see pole tõsi!“ ning siis algaks söödikute keskes arupidamine: kust sai ometi see mulikas seia, keda meie sööme? (Inimest kärp- sed ju enam mulika kaswatajaks tunnistada ei tahta). Porikärbes kõneleb ette: „Kas on inimene mõni kõrgem olemus kui mina, sest mina munen 24. tunniga tuhanded munad ning kui need head kosumise maad leiawad, siis on peagi elu ja liikumine lahti. Mina lendan mõne tunniga sajad werstad ära, kuna aga inimene ise, kes ütleb et meie tema armust mulika werd saame imeda, waewalt wersta seitse tundis edasi jõuab. Waatke, kas porikärbes ei pea professori toolile tõusma, sest kärpse-ilmas on ta täieline mõttetark.“

Inimene pruugib looduse andisi ja elab nagu kalliste ehitud templis; tema imeb looduse piima, kõik loomad ja taimed on tema kasuks loodud. Elekter, aur, kiwi, raud, puu, ülepea kõik teeniwad inimest. Kes on aga neid kõiki teinud? Seda kõik on Jumal teinud! Alles siis, kui see wana Jumal oma asjaga on pankrotti jäänud, keda Häkel troonilt tahab maha tõugata, peaksite üht uut Jumalat otsima, keda Häkel muidugi ei saa unustama auujärjele tõstmast.

Braegu mõeldakse Jumala nime all hoopis muud, kui mõni jada aastat tagasi. Mitte ühegi teise olemuse kohta ei ole arwamised nii suureste muutnud, kui Jumala kohta. Kui Häkel Piibli

raamatut kui Jumala sõna ei taha vastu võtta, siis ei ole meil põhjust teda selleks sundida: usus olgu igal ühel vabadus. Aga siin astub ajalugu wälja ja mõistab walju kohut.

Jumala asupaik ei ole mitte inimese pisikese peaja sees, kuhu Häckel teda püüab mahutada, waid tema on tõde. Selle asja tunnistajad on:

- I Piibli raamat kui Jumala sõna,
- II Piibli raamat kui ajalugu,
- III Kristus oma imetegudega,
- IV Suudid,
- V Loodus,
- VI Meie aeg.

Tunnistajaid mõiks tuhandeid ette tuua, aga mul ei olnud mitte tahtmist suurt raamatut kirjutada, mis kalliks oleks läinud, waid seesugust, mida igaüks enesele odawalt jõuab saada, seepärast katsun lühidalt ja kokkuvõtlikult omad mõtted Häckeli õpetuse kohta awaldada.

I. Piibli raamat kui Jumala sõna.

Wihawaen, mis Jumal kuue tuhande aasta eest 1 Mojs. 3, 15 ettekuulutas, on tõeks läinud. Seda nägime 1905. aastal Gestimaal, kus omaaegu püüdjate Sakšamaalt sisserännanud rüütlite sugu ja meie maarahwa wahel wihase mässu laened lõkele lõiwad. See on wili, mida kõik need rahwad maitsta saawad, kes ei taha Kristuse õpetuse järele käia. Kristus õpetab meid, et peame ärasalgama kurati teod, peame lasinad olema, tööd tegema, mitte oma-

kasu püüdma, ehk kui meie kellegile oleme liiga teinud, siis jeda tagasi. maksma, nagu Kristus jeda Sakkeuse juures heaks kiitis. Nüüd astub raamat „Jumal looduses“ meie ette, teeb Kristuse liht inimeseks ja Piibli raamatu tühjaks, nõnda et peaks arvama, et ristiust tühi luule on. Wist tahetakse kõik meie maa ristiinimesed ka nii südametaks teha, nagu wõõraste riiklike sugu on, kes oma ristiuse nimega meie aja ristiinimestele häbi teewad. Meilt wägiwallaga ärawõetud maad ja weed peawad nad rahuliku südamega eneste omaks.

Kirikus Jumala-armu wastu wõttes kuulewad nad õpetaja suust: „Kui sul meele tuleb, et sinu wennal sinu wastu midagi on, siis jäta oma anne altari peale ja mine ja lepi enne ära oma wennaga.“ Kas on nendega lepitus tehtud, kes wandudes wõitluse väljadel langesid, — on nendelt orjuse aegse lepihoopide pärast lepitust palutud? On mõisa- ja wallamaade asjus rahwaga õigust tehtud? Ja nii igal pool! Buurid tegiwad ülekohut mustadele, Inglise ülekohut buuridele. Jah! Piibel tärwis tühjaks teha, siis pole enam Jumala igawest kohut ka karta. Eesti rahwas peab uskuma jäema: „ülekohut ei ole meile tehtud. Ega meie maa ärawõtjad wiletsad ei tea ju, et nad meie omanduse rööwijad on!“ Ei wennikesed! Piibelt meie pimes-tada ei lasse, see on weel ainuke mis meie õigusi kaitseb, filmi selgitab ja mõistust laiendab. Ma olen julge selle peale, et kui meie rõhujad usus Jumala sõna järele elaksiwad, ja Jumalat usuksiwad ning paluksiwad, siis oleks Jumal juba ammu nende sü-dant äratanud, et nad meile meie oja oleksiwad

tagasi annud. Aga Jumala sõna wiisati 1905-mal täiesti nurka, — Keisrile pöördi selga ning rahwa kasudega kauplejad waliti Egiptusest wäljamine-mise walgustajaks tulejambaks. Usklikkude Jumala kiituse laulud muudeti mäsjutrallideks. Lihtsalt: Wana kuuetuhande aastast Jumalat weeti märatsejatest narrina ringi, aga uus jumal „Mina ise“ oli alles nii noorukene ja nõrk, et ta midagi ei suutnud korda saata.

II. Piibel kui ajalugu.

Ma juhin lugejaid prohwetite raamatute peale, sealte mõite näha, et Kristuse kannatamine ja elu sajad ning tuhanded aastad on ettekuulutatud, ja et Kristus ise Jerusalemma ärarikkumist ettekuulutas. Need on tunnistused, mida keegi ei wõi ärasalgada. Et ristiust omakasju püüdjatest uhkusekurati tallermaaks on tehtud, ei taha ma mitte mahasalata. See nägu, mis praegusel ristifogudusel oma teenrite toredates ülikondades ning kulla ja kalliskiwide uhkuses on, ei ole muud kui uskmata inimeste luuletatud eba-jumalus. Uskliku inimest ei sega need asjad mitte, tema teab et need tühised on. Prof. Häckel effib selles, et tema oma pea-aju ehk mõistust kui jumalat auustab, seal juures aga ära unustab, et tema Jumala olemuse äraarwamises suurem ei ole kui eespool tähendatud porikärbes. Usk on Jumala and, mida Jumal neile südamess tunda ja maitsta annab, kes tema oma endid annawad. Looduse-lapsena on ju Häckel suur mõtte-mees, ning nõnda

on kõik mõelnud, enne kui usk uue elu-sädeme inimese südamesse on saanud istutada. Inimene ei või mitte tule ega mõdegaga oma tahtmist võidule viia, nagu meie uueilma aatemehi ja ilma põhjendajaid näeme tegewad. Piibel kui tõine ajalugu kõneleb kõik sõja- ja rahulood ilma salgamata eneses ära, et lugeja näha võib, kuidas Jumal kurjust karistab, usku läbikatsub, oma tahtmist võidule viib ja ise ilmvõitmataks jääb.

III. Kristus oma imetegudega.

Kristuse vihasemad waenlased ehk selle aja haritlased olid teaduses palju alamal järjel kui meie aeg üleüldse on. Uuritakse uusi jõudusi välja, millede abil inimesed loodust endid teenima panewad. Aga kahetuhande aasta eest astus mees välja (lihtsalt meie aja arwamise järele külas kaswanud pois, sest targad mehed ei tihka temale muud auu anda). Kaheteistkümnne aastase poisikesena paneb tema templis tarkade rabbide suud waikima. Sulgelt astub ta oma õpetuse eest välja. Käsib jalutumaid käia ja nad käiwad, aratab surnud üles, kuulutab Jerusalemma ärarikkumist ette, et sinepi-wa sarnasest ristifogudusest lai puu kaswab jne. Seda kõike meeletuletades tõuseb ehk teaduse ilmas mõnele mehele wihapuna palgele, aga sest pole wiga. Kui meie tõele truuwiks tahame jääda, siis peame ka üksteise rumalustega pitameelelised olema. Et Kristus jumalik suuremeelne inimene oli, seda ei jaks keegi mahajalata. Tema läks oma õpetuse eest surma (kui

ta mitte maailma pattude eest ei läinud). Aga selle auusa mehe sõnad Pilatuse kohtu ees: „Mina ja Isa oleme üks“, „Minu kuningriik ei ole sestfinatsest maailmast“ jne, peaksiwad ikka natuke mõtlema panema: Siis ikka üks teine (taewa-) riik peab olemas olema.

IV. Suudid.

Usku nimetawad mõned ilmatargad mõttemõlgutuseks ja luuletujuks. Loodus ise olla jumal ja inimene kui kõigekõrgem osa loodusest — siis muidugi ka jumal. Müüid waatame aga seda, mida teadus wiist ka salgama ei hakka, et Joannes oma ilmutamise raamatu ligi 2000 aastat tagasi kirjutas, milles tema Kristuse wastase tegewust ettekuulutas, et „see saab istuma kui jumal jumala templis.“ Siis on meie jumal ainult meie ise, meie enese „mina ise.“ Aga misjugune meie aja jumal ehk „mina ise“ wõis Johannesele Patmuse saarel seda ette teada anda, mis 2000 aasta pärast saab sündima?

Meie küsime: kus on wana-aegsete riikide, nagu Persia ja Babeli rahwad? Need kõik on ärakadunud, kuid kes hoiab Juutide rahwust eraldi nelituhat aastat alal? Wanad raamatud sanskriti keeles ja teised ei ole selle wõimuliseks saanud mis piibli raamat. Kui müüid muud jumalat ei ole kui „mina ise,“ kes hoiab siis seda raamatut alal? Uus Jumal „mina ise“ ei kaitse ju teda, sest piibel kirjub temalt jumala kuue maha.

Meie aeg auustab ju üle mõistuse jumalust. Nõugen siis igaüks oma mõistuse läbikatsumisetuppa (laboratoriumisse) ametisse. Kõua peame meie kui loodusekuningad selle puruga endi nälgind mõistust toitmä, mida Häckeli ja teiste ebateadlaste hambad meile on peeneks närinud.

V. Loodus.

Häckeli õpetuse järele on kõik iseenesest saanud, — seega on siis loodus ise jumal. Ta õpetab, et päitese soojus on esite püielutad wälja auudunud, milledest aegade jooksul ikka suuremad loomad olla tekinud, kuni neist siis wiimaks inimene wäljawõrsus. Seega on siis Jumal leitud! Aga mina kutsun teid, armsad kaasinimesed looduse templisse. Bruugime seal oma mõistust, sest meil on ju jeesama pea-aju mis Darwinil oli. Kui tarkade meelest Jumal luulekujutus on, siis peab kurat juba ammuigi jeesama olema. Kurat on aga külanaište hirmutondiks weel praegugi alale jäänud.

Kas on looduses weel nii suurt kaswamise jõudu, kui muiste-ilma ajal? Miks kipub kõik kaswamine meie ajal kahanema? Kuhu on wana-aja suured loomad jäänud, nagu mammut ja teised, keda jää-mägedest ja maa-alt leitakse? Mis on praeguse aja kahwatu linnalaste kari wana-aja Attila sõjameeste kõrwal? Mis on meie aja aristokratid wanaade Gotlaste wõi Karthaglaste kõrwal? Wiletsuse ja haiguse poolest oleme edasi läinud! Kus olid wana-aja hambatohtrite kabinetid, kuna meie ajal

neid kõik linnad täis on. Kaewake wana-aja haud lahti ja te leiате 60-ne aastaste inimeste pealuud terwete hambaridadega. Päike olla Jumal! Aga waadake, et ta niisama hästi ja enam weel kuratiks sünnib, kui meile wihma ei tule ja palawus kõik ära kõrwetab, mille tagajärjel inimesed ja loomad nälga jääwad. Päikese paistel figib mädanemine, käärimine jne, tekivad pisielulad ja ussid, batfillused ja bakteriad ning muud tõbesünnitajad, millede tegewusel inimesed kolerasse ja katku ära surewad. Kas sünnib nüüd jumalale päikesele ohwrit wiia? Häckeli õpetus passib wististe ennem küll Ahwrika neegritele kui haritud Europlastele. Tehke filmad lahti ja pange mõttemasin töötama, siis näete et tarkus ilma usuta narrus on. Kui meie metsinimese Ahwri-
kast Europasse toome ja temale sõitwat aurumasinat näitame, aga keegi ei annaks tale seletust, et masin on rauast tehtud, kas teie arwate teda siis täie mõistusega olewat, kui ta ütleks, et tuli mis seal sees on, on selle masina teinud, ehk ütleks et wänt, mis seal all on, on masina tegija. Meie naeraksime ta arwamise üle, sest tuli wõib küll masinat ära lõhkuda, aga ialgi masinat walmis teha. Just niisamafugune narr on ka ilmausuta teadlane.

VI. Meie aeg.

Meie ajal ööldakse, et kurjust ega kuratit ei ole. Aga misfugune loodusewõim walmistab siis seda, et sõjad, werewalamised, tapmised, riid ja waenud rahwa keskel ajet leiawad. Waatke, need on kõik asjad,

mis ometi tõendawad et usul põhi all on ja et misti ebateadus teda ei jaks kolistambri koristada, kuna aga usf kurjusele ja ülekohtule päitsed pähe paneb ja teda ärakoristab. Meie elame wabaduse ajal ja nõuame wabadust, aga kelle süüiks anname, et meil õiget wabadust weel ei ole?

Döldakse, et kuratit ei ole, kes meie wabaduse meilt wõtab. Noh, kui kurat ei wõta, siis wõtawad seda meilt meie kaaskodanikud ära. Meil ei ole siis ju paremat õigust, waid siis on nõnda: kes wägewam see walitseb, kes nõrgem peab sõnakunlma. Usf on aga see, mis igale ristiinimesele tema kohusid oma kaaskodanikkude wastu peab meelde tuletama. Meie igatsleme wennastuse ehk ühiselu järele. Mis on usf muid kui ühiselu õpetus ehk ühiselu seaduste kogu. Mitmed lühikesed filmaringiga tarkuse mehed tahawad seletada, et usf ja teadus täiesti lahhus on. Ma ei taha teid mitte furnud tähetornidesse ega maa-alustesse haudadesse wiia, waid toon näituse elawast looduse templist: Küüsi talu-isalt järele, kui ta 25 aastat ühte kartuli seemet on maas pidanud, kas on kartuli tõug tema käes suuremaks läinud. Ei, just wastupidi. On põld wilja kannud, kas ta hakkab weel rohkem wilja kandma? Ei, kunstlik wäetus peab temale kaswamise wõimaluse andma.

On looduses imet?

Kõige suuremaks usu ümbertõukeks loemad ilmatargad seda, et usk imetegudega põimitud on. Mida sügavamale looduse saladuste sisse tungime, seda enam saame aru, et loodus just imede kogu on. Võtame seemne iwa, tõukame ta peeneks või wiime ta lahutusfunktsioniku kätte, kuid keegi ei suuda ära seletada, misjugune olluste ühifus see on, millest jamaõrdne seeme elule tuleb. Meile wastatakse lihtsalt ja pääliskaudselt: see sünnib olluste ühinemise läbi. Ühinemine on siis just see imetegu, mida ükski praeguse aja teadufemees ega funktsionik ei oska järele teha! Et teadusel usuga niiväga tarwis oleks wõidelda, nagu Strauß, Häckel, Hartmann ja mõned muud kirjutawad, see on paljas wassing nende meeste pea-ajus, mida paha tahtmine sinna sellepärast on istutanud, et Kristus ja ristiusk õpetawad, et inimene on iseenejelt wilets ja armetu ning saab kõik Jumala armust ja abiga. Nende meeste sees walitsew uhkus ei taha mitte, et Kristus, kes alanduses käis, oma eluga nende uhkusele wastu filmi lööks. Kes on ristikogudusele enam raskusi teinud, kui just uhkus ja omakasju püüdmine. Bõhjussmõttelikult ei oleks paljud mitte usu wastu waid usklike ja Kristuse wastu. Kui Kristus oleks ülemapreestrite joogipidudest osa wõtnud, waeste filmi aidand pimestada, Jumalat mahasalgauud jne, oi, kui suur teadufemees ta siis oleks olnud. Kuidas passib niisugune liht mees teaduse meeste ridadesse oma kalameestest seltsilistega! Mõtelge: mees, kes käib priil

ninal, haisu-õli lõhna riided ja tuba täis, walge tena taelus taelas jne. Säherdune tore isand ei wõi ju kalameestega seltsida, waid peab ennast juba pooljumalaks. Ja nii kui inimene hakkab ühte asja uskuma, siis kaswab ta arwamine ja ta leiabgi ennast selle olemat. Ja need uued inimeste kujukilised jumalad ei usu waimu ega tonti, aga omas südamel on neil alaline sõda nendega. Ja kõige imede ime on weel see, et see kartus ka meie eba-haritlaste julguse ja mehisuse alust püüab wapustada. Mõni aasta tagasi olid usklikud wõi ärkand wennad tegewad. Ajalehed juhtisid politsei tähelepanemist nende meeste tegewuse peale, — kardeti ju sealt riigile kui ka haridusele hawakaewajaid. Weeti talutaadikese juba wangikodadessegi, aga kurjad tontide karjad lasti päiße päewa ajal Väanes, Harjus ja Wirus ümber kolada, — walitsus ja haridus käisid seekord käskäes. Uju walgus peaks aga oma kiired wägewasti üle maa lastma kotta, et tondid wiimaks walgujeriigi alus-sambaid nagisema ei pane. Mis laulu laulsid rahwawalgustajad 1905 a.? Oli usk selle segaduse alus? Ei usk oli selles süüdi, et tema tõtt ütles, tõele truuwiks jäi.

Usk ja uskmatus.

Miipea kui usk oma eluwõimu kaotaks ja narkide hullustusest osa wõtaks, oleks leping usu ja uskmatuse wahel peagi kindel. Sõda usu ja uskmatuse wahel on sellepärast, et usk uskmatuse ettepanekuid wastu ei wõta. Loomulik inimene peab ainult seda

effimiseks ehk patuks, mis enese vastu tehaſe. Kui keegi näituseks liiderliku elu läbi oma terwiſe kaotab, ſiis on tema looduse vastu patuſtand. Aga uſklik läib ſüdametunnistuſe ja Jumala käskude järel. Uſklikul on armastus käſuks, — armastus tunneb valu kui ta teiſele ülekohtu on teinud, kui ta waletab, kui ta ligemiſele on liiga teinud, kui ta oma heategija vastu on tänamata olnud jne.

Kes ilma mõtlemata otſuſtab, wõib ju uſu, mis armastuſe läbi tegew on, ära ſalata. Aga igat mõtlejat paneb looduses walitſew häwituse politika wäriſema. Milleſt on meie aegſed käärimiſed ja waſt-olud tõuſnud? Juſt ſelleſt, et uſklikku, riſtiuſklikku meelt nii wähe leida on. Looduses, mida nüüd kui jumalat ſiputaſe auuſtama, ei tunta ju muud kui: wägewam häwitage nõrgemat. Hämblilik punub wõrku et omi kaaslaſi looduse-loomi kärpſeid püüda ja murda; tiiger läheb ſaagile, et aga eluſaid loomi maha murda jne. Kuidas julgeb Kriſtuſe, kui armastuſe apoſtli ſalgaja kohtuniſ teerööwliſt ehk kõriſlõikajat wangiroodu mõiſta, kuna ju need ſellesama jumaluſe eſtkirja järele on käinud, keda kohtuniſ iſegi auuſtab. Haritud ilm, miſs ajad ſa mäſſumeelſeid mehi taga, ſeſt nemad pole ju muud teinud, kui oma ja ſinu käſkuſi täitnud. Suu ja tegudega naerdaſe Kriſtuſe õpetuſt, mis oma kaaswendi käſib armastada ja kaſinaſte elada, ööldakſe, et neid õpetuſi pole tarwis tähele panna. Aga waatke, midagi head on ſiisgi ſelles, mis ſee põlgtud Natſaretlane on ütelnud.

Mulle aſtub muidugi meie aja iſeeneſe jumaladaja uhkelt waſtu, üteldes: Haridus on wõim mis

kõik parandab. Ma küsin: mis tähendab haridus ilma usuta, mis mitte armastuse läbi tegem ei ole. Kas on usk viinapõletamise aparatid, wändad, masinad jne wälja arwanud, millega nüüd inimesi kui kärpseid wõrku püütakse? Wõi pole meie aja südameta kapitalistid mitte hariduse jumalannast kaisu-tada saanud? Aga kellele seisawad ülikoolid, need hariduse templid, kinni ja sissepeasematad? Ilma armastuseta on haridus rahwa tõsiste kasude giljo-tin. Mõni piimahabemega edumees tembeldeb mind muudugi tagurlase nimega, aga sest pole wiga: tõele troppi juhu toppida saab tal wiist raske olema.

Tõsine haridus on just uskliku inimese elu. Usk-litud haritlased on tõsist, ülesehitawat tööd teinud: Misjoni koolid saadawad misjonärid paganate juure, et neid sest looduslikust jumalateenistusest peasta, mis inimeste ohwritega reostatud on. Pöörawad mõned usu tõsistele aadetele selja ja hakkawad loo-duse-jumalale ohwrit wiima, siis ei ole nad ju mitte enam Kristuse teenrid, waid on looduse-jumala or-jajad. Kristuse usk ehitab waestemajad, pimedate ja kurtummade koolid, wäikeste laste hoiukohad, joodikute paranduspaigad, toetab langend naiste-rahwaid jne. Aga kui palju saadab seejuguine eba-haridus kasu, mida Kristuse salgajad haritlased joo-nele seadwad? Kui mõne waimu-ülendawa laulu, ja tõsist elu kujutawa näitluse maha arwame, siis ei jae sealt pea midagi kasulist üle. Kui palju aega ja raha saab teatrises istumistega raisatud, kus muud ei tehta ega pakuta, kui kantakse kiimaluse ihale toitu lauale. Ennem wõib seejuguistele teatridele ja eten-dustele moodi-daamede ja herrade wäljanäitust ni-

meks panna. Ei osta ülesarwata, kui palju waeste tööliste palehigi nende briljantide, sõrmuste ja peahete küljes ripub, mis suurte linnade teatrides säravad. Kapitalist korjab ju selleks kapitali, et aga toredusi maitsta ning iseennast ja oma naifi ning lapsi lõbustada. See on ju tema taewariik. Halastuse ega armastuse hää ei jaks tema kõrwu kosta, — Kristus on ju tema arwates niisamasugune inimene, kui temagi. Mis tema wähematele wendadele käsib teha, seda mina kui tore haritud inimene ei pruugi kuulda ega täita. Nii siis on meie aja teater küll Rooma keisri Nero teatrilt koore poolest teine, aga siis ja sihi poolest üks ja seesama. Wana aja teatrid läksid meie aegsetest sellespoolest lahku, et neis inimeste eluga mängiti, kuna nüüdne mood ristiinimese armastusest niipalju ilma eneste teadmata on omandanud, et inimeste tapmine põlguse alla on langenud. Piibelt püüakse selles alandada, et wanas testamentis kõik tapmised sees olla. Seal uäeme tõsist ilma-waadet, misjugune see ilma kristlikku halastuseta on. Et meie ajal ühinemisest ja armastusest kõnet tehakse, see on nagu ristiinimese aine jätis mis isegi nende sees leidub, kes ristiuskuga mahasalgawad, aga siis kui neil abi tarwis läheb, kujukad nad Kristuse jälle nurgast lagedale. Nii tajub maailma eba-haritlane oma heategijale.

Kas on harimata pealuude selle kõrtside karja wäljaarwanud, mis meie maanteede ääres seisab. Kas on mõni waewaks wõtnud kofku arwata, kui palju raha iga kõrtsi wõi hotelli lauale on kantud? Kes weawad sinna rohkem raha, haritlased wõi halatsemise wäärt loolid talumatsid, kes paluwendade

koosolekutel käiwad ja haljendawa ebahariduse puuwil-
ja puutumata jätawad, kus otsas teater, näitlus, uhked
moodiriided, lustipidud, pitsklaasid, juured tuttawate
karjad jne tolgendawad!

Mõistuse=jumalanna lille=aias.

Igal asjal on oma põhjus, seepärast katsume
ka põhjust otsida, miks pärast meie ajal mõistuse=ustu
tahetakse Kristuse usu asemel troonile upitada. Asi
seisab selles: Kristus õpetab: „Mis ja tahad et tei-
sed sulle peawad tegema, seda tee ka teistele.“ Mõis-
tus aga õpetab: „Mis kasu saad ja sellest, et ja tei-
stele head teed, ehk mis kaotad ja sellega, kui sinu
kaaselanikud sinu kasuks kannatawad?“ Inimene
ihaldab ju kõiki kätte saada mis ilus ja meeldiw
on. Nii on siis mõistuse=ustl sunnitud paradiisi omale
siin maa peal asutama. Et Matjareti Jeesus sinna
oma kalameestega sisse ei peajeks, selleks on tarwis
aed ette teha. Aia puude korjamine on aga palju
tüli teinud. Katoliku kirik seadis oma paradisi pii-
rile inkwiisitsiooni ja tuleriidad. Kiriku wanne ja
pappide mantlid ei olnud aga küllalt tugewad pa-
radiisi aia tugiteiwad. Meie aja mõistuse auusta-
jad leiðsid uue abinõu: tõrwame ristifoguduse päi-
tse Kristuse ära, siis on nemad pimedas ja nad ei
näe enam, kui meie oma lilleaias elu maitseme, wa-
balt iga naisterahwaga suguliskult ühineme, waeste
waewaga teenitud kopikaid ärajooma ehk kaardilau-
das, teatriles ja pallipidudel priiskame. Kes mõis-
tab meid sellepärast siis enam hufka. Südametun-

nistusele keerame topi suhu et see meid noomida ei saa. Piibel on tühi juudi aja-lugu, Kristus pole Jumala poeg, waid lihtne ülespoodud juut. Pühitseme omas lehtmajades rõõmu-pühi, kõik saab waga hästi minema.

Uuemal ajal oleme ju kõigist wäest töötama hakkanud, et wanakorda maha tallata ja uut paremat jalale seada. Seda peame muidugi, sest nagu näha, ei wõi meie niiwisi enam edeneda, sest peawiga seisab ju neis asjades, mida wana piibli raamat õige tugewasti tolmutab. Juba eespool nägime, kui palju miljonisi uhkuse- ja joomaturat ära neelab. Weider on näha, kuidas rikkuse tagaajamiseks kõik rattad käima pannakse; ülekohutu eest ei kohku keegi tagasi, kui aga rikkaks saaks. Ja mis on jäherduste rikkuse ahnitsejate eesmärk? Moodorjuse kaisju langeda, pehmetel sohwardel lamada, liköride ja weinidega pead soendada, sellili tõlla pehmetel patjadel wankuda, kui sõõnud hobused kutsjari juhatusel edasi traawiwad, ning seal juures mõelda: Oh kuidas nüüd kõik waatawad, kuidas isand R. wõi emand J. sõidab, nagu looriga kaetud, glassee-kindad käes. Olen ju ülikooli pingil istunud. Oh seda suurt õnne mis mu käes on. Kui aga seda hirmuist raamatut „piibelt“ ei oleks, kes ütleb: „Sina oled wilets ja waene, kõik mis sul on, on Jumala armust.“ Mis on Jumal mulle annud? Kas minu isa ei ole suurtsugu ja minu esiwanemad 10 korda aristokratilisemad, kes Ahwrikas wõi mujal tuhanded rahu- lised elanud maha materdas, nende maad ärarõwis, nende lapsed orjaitseks heitis ja neid enesele fundis paradisisi ülesehitama, aga neile enestele wangi

todasid valmistama. Piibli Jumal ütleb: „Oma pale higi sees pead ja leiba sööma, kuni ja jälle mullaks saad.“ Uppi, pastorid, mõisnikud ja kõik ebateadlased, kes meie laisklemisega laulatud oleme! Oleks ta meid ometi wähegi auustanud ja ütelnud: „talumats peab palehigi sees tööd tegema“, aga nüüd näitab ta selgesti, et just meie laiskus on kuradi pea-padi. Ei, see raamat ei tunne auustust ning sellepärast julgewad ka sotsialistid nii upsakalt pead tõsta ja tahawad meid wist pastlatandja talumatsiga ühe ree peale tõmmata. Ei, — piibli raamat on hirmus! Waja selle raamatu tangelaft Kristust lihtsaks inimeseks tembeldata. Tema ju ütleb: „Mis teie tahate, et teised teile peawad tegema, seda tehke teie ka neile!“ Meie oleme rahwale ülekohut teinud ja oma haridust selleks tarwitanud, et aga nende tööwaewast oma laiskuse kuratide pehmet peapatja valmistada. Piibli raamatu õpetuste järele peaksiime aga nüüd ise talumatside orjaks hakkama ja neilt ärawõetud maa ja waranduse tagasi andma. Ei, seda mitte! Piibel ühes oma Kristuse kui Jumala pojaga mingi kus juudas! Hei, Ewefuse mehed, tulge kokku! Suur on meie Diana! Suur olgu meie aristokratlike, uhkuse, laisklemise ja logelemise looduse-jumal oma kurati farmega!

Oh need paleuse kujud, kes Jumalast loodud maapinda tallawad, aga Looja kättetööde toredust naerawad ja selle Meistert äraalgawad! Ja ometi kannawad nad ise (ei tea kelle pilkamiseks) ristiinimese nime! Dige ristiinimene peab aga tõsine Kristuse järelkäia olema. Kuid mil wiisil käiwad säher-

dused isitub Kristuse järele? Püha-õhtusöömaajast ehk armulauast osawõtma minnes, milles kõik wennad peawad olema, sõidab üks wend tõllas, paar teenert teewad tale tõllauft lahti ning kirikusse astudes jooksewad kirikuteenrid tale wastu, teewad ta ees kummardusi, otsiwad tale kõigeparema tooli alla ja seawad selle keskpaika, et ka teised näeks, et see wõi teine suurus täna kirikus on! Ma ei mõista, mis südamega läheks niisugune taewariiki, kus wiletsad ja sandikesed sees on, keda sinna armust wastu wõetakse?! Meie waimulikud mehed kaebawad hukkaläinud aja üle. Urge kaebage ühtigi! See on kõik teie, kui ristikoguduse karjaste kaswatusel wili. Iga tõlise ristiinimese süda tilkus teie kaswatusel tööd pealt waadates juba werd, ning need kelle walu wäljakannatamataks läks, pugesid wannaste koguduse hõlma troosti otsima. Baptistid, adwentistid ja teised usufeltsid ilmusid kui peaste- ja pelgupaigad Sodoma- ja Komorra lagendikule. Hoolimata omast karjast, käisid aga meie waimulikud karja-isad endist wiisi oma suurtugu uskmata naabrite juures sõbralikult lõuna-rooga wõtmas ja wiina ning õlut joomas.

Kristuse sõnad: „Mis on teil tegemist uskmata rahwaga?“ ja „Mõni teda, kui ta ei kuule, siis anna kogudusele teada, aga kui ta kogudust ei kuule, siis wista teda kogudusest välja“, jäeti tähelepanemata. Meie kiriku-isad olid sellega nõus, kui jäherduste meeste käes patronadi õigus oli, kes wahutawate klaaside taga kaarta lõiwad ja joogilaualt ülestõuses waimulikku hingekarjast läksid walima, kuna need mehed enne oleks pidand Issandat paluma. Nii

lastakse rahuga Issanda wiinamäge tustida. Tõsi-
sed usklikud ootasid peastjat, ootasivad paranemist.
Selle asemel aga tõusis ümbertustitud tõngermaast
anarchismuse ja Kristuse wastane sotsialismuse kui
wägew umbrohi wälja. Nüüd otsitakse süüdlasi
siit ja sealt ja mõnigi wana küla-koolmeister oma
näljatanikaga pannakse soowimata tagajärgede eest
wastutama. Niisamati ka mõni noormees, kes rah-
wale kas midagi etteluges, ehk mõne kontserti, lau-
luõhtu wõi näitemängu toime pani. Aga et kõrts
kiriku all nägusatest noortest meestest harjasloomi
walmistas, et kiriku wõõrmündre herral pika toruga
põrgu wedelik wabrik õue peal auuras jne, kes seda
tähele paneb. Kas oleks üks tõsine Kristuse teener
tohtinud niiviisi elada? Kas Issanda armulauda
oleks tohitud awalikkude patustega roojastada, jä-
herdustega, kes mitte selwiisil oma süüdi ei kahjat-
senud, et see nende tegudest ka oleks wäljapaistnud.

Nüüd küsitakse wist muidugi minu käest: Kuda
peaks sinu aru järele siis kogudus olema? Wastus;
Nagu ta Kristusest seatud on. Efsijaid juhutada,
uhkeid ja kangekaelseid noomida ja karistada, wasta-
seid wäljaheita jne. Aga et seda tehtud ei ole, see-
läbi on Issanda sõnakuulmata poeg—kirik—omale
kangekaelse poja Abjalomi kaswatanud, kelle sõjapa-
sun juba Gwraimi metsas kõlab. Aga tõsi-
sed ei nuta mitte kurbtuse pisaraid Sime'i mullatük-
kide all, waid waatawad waimus, kudas kangekaelse
poja anarchismuse kirwes uhkuse kurati ehk selle
Babeli hoora pead lõhub. Las toredus nutab, et
nende armuke jureb. Las peksa tühja hiilguse pu-

ruks, et Talle auu enam paistaks. — See kange kaelsuse poeg ripub ise ju muidugi tamme oksas karwupidi. Kui siis ristisõja mees Joab tema südamesse tõemõega on pistnud, siis saame ometi hingata. Siis ei jaks Hädeli „Jumal looduses“ ega tema kriitika Teesuse imetegude üle Kristuse palet kinni katta. Tõsine usklik ohkab nende waeste Kristuse wastaste eest, sest nemad peawad Pabeli hoorale ju kirwest ihuma, muidu reostaks see meie elu täiesti ära. Usklik kogub, nuta parem waele Abjalonil pärast, kes tamme oksas surma saab, aga ära ja Pabeli hooa pärast filma wesiata. Jumala weskid jahwatawad pikkamisi aga õiglaselt!

Kes Jumalat ei usu, see peab ennast ise jumalaks, aga kahju, et säherdusel ebajumalal jumaliku wõimu poolest pankrot majas on. Ta katsugu headgi teha, mis just jumala amet oleks, aga ei saa sedagi tehtud. Kristus oli jumal-inimene, ning ta teadis meie tegewuse juba 2000 aastat ette. Meie juur ja kuulus maailma uue loomise-õpetuse nurgakivi panija, Ahwrika pärdikute pojapoeg higistab, töötab ja kirjutab juure hoolega ning arwab, et auujärg temale saab. Aga kahju, et ligi wiietuhande aasta jooksul, mis taewa Jumalast Adama lastele antud piibel juba wana on, ei ole ahwi ihu pealt karwagi vähemaks läinud, ei ole karu käppade külgi sõrmi kaswanud ega misgigugust uut elukast, peale nende, mis juba olemas on, juurde tulnud, mis ebaharilaste wõrsumise õpetust tõendaks.

Teadus kuulutab kuratile sõjakohut ja mõistab teda poomise surma, aga timuka oja jäeb kül wist etendamata, sest tema olematust tunnistab teadus kül

juu ja sülega. Aga kui nende meeste armustused läbi vaatame, kes süuga tunnistavad et teda ei ole, siis peame küll küsima: Kelle tegemus on sõjad, röövimised ja tapmised? Kas need ei ole pitjardid piibli tunnistuse peale: „Kurati käib ümber kui mõiraja lõukoer, ja otsib teda ära neelma.“ Sellepärast teeks teaduse-ilm palju targem, kui ta armastuse inglile ette põlvili langeks ja teda kurati vastu mõitlemiseks appi kutsuks. Sest temal on see imelik armastuse kõis, mis armastusest, heategemisest, alandusest, tasandusest, pitkast meelest ja kannatusest on kokkupõimitud. Tema võib teaduse kohtuotsuse täide saata ja enne kui rahuriigi aastatuhat tuleb, saab ta sarviku kinni siduma.

Aga niikaua kui meie piiblis nimetatud kuratit juu ja sülega olemataks tunnistame ja ise tema tegusid teeme, ei jätka teda keegi mõlla tõmmata, kui ka 100,000 Hädeli või Darwini tema mõlla all oma kohtuakti hunku kõrmal seisakšivad. Kurati sarviline kuju hirmutab ikka inimeste tegudest vastu ja küsib trotsivalt: kus on minu timmukas? Vooduse pühast templist, mille pealiskaudne ilu inimese silma seletuse on ära võtnud, kuratile timmukast leida ei ole, sest tema on seal ju käskija. Nii lapsik ei ole ju keegi kurati uskuja, et ta arvaks et kurat mõni sabaga, sarviga või kappadega loom oleks. Tema nägu vahib ju inimeste tegudest meile vastu. Tema hirmust werejänu ja tapmise hinna õpime sõjaväljadel tundma, tema rätseplist kerglast kaksimist pallisaalis, tema halpi moodi-ahvimist teatrilt ja pidusaalist ning tema raha-ahnuist iga ahnitseja ja ihnuksaela juurest! Ma küsin: Kas on teadus või ha-

ribus jaksanud kuratile kuskil kammitsat jalgu siduda? Ei, ainult teise kuue on ta kuratile selga pannud. Harimata mees lallitab musta räpase kõrtsi-leti ääres, kuna naine ja lapsed kodu külma ja nälja käes nutavad. Haritud herra prassib kenas trahteris, kus teenrid kummardades, rätik käe peal, tema soovisi püüavad täita. Tuleb teadufemeestel meele veel kõlbulisemat kuratit otsima minna! Vale on kurati peatundemärk ja nägu, millest teda tunnustse.

Kristus, kui Jumala Voeg, ilmatarfade lohtujärje ees.

Et Kristus oma valgusega pimeduse tegude pealt wäipa ära kisub ja lihapattude erilaste pesa puutuda on julgend, selle karistuseks on selle pesa emä ehk walitseja kurat Kristusele sõjakuulutuse ja ühes ka surma-otsuse wälja annud. Ja kõige kurwastawam on see, et ka see meeldiw, kena ja kõrgekujuline olewus „teadus“ seda ogarat otjust korda saata tahab. Kas kardab lõukoe Juuda soust sinu pisikeste parimude parwe wõi mõnda mereääres wedelejat tigufarbikest, mis ärakivistanud on. Teadus tahta Kristuse üle kohut pidama hakata, selleks olla juba hull tunnistajaid ülesantud, kus teiste seast sabakandja ahw esmisenä saada etteastuma ja tunnistama, et temä teadusest kinnitatud jumala isa olla. Küsimä aga: Misjugune oli teadus enne ristiust? Misjuguised olid kõrgesti haritud greeklaste jumalad? Eks ei teinud need niisugusi karutükka ja wallatusi, mida lugebes süda üsna läilaks läheb! On ükski

teadusemees jaksand ka ilma omakasü püüdmata teistele head teha? Kristuse järelkäijad kuulutavad Kristuse armuõpetust kõiges maailmas peaaegu ilma tasuta, wäljaarwatud meie maa õpetajad. Küla lugejad wennad käiwad rahwast ilma tasuta õpetamas. Kõhutäitgi augutatakse neile ette, mida pere-eide helde käsi neile lauale kannab. Aga waatame kord teadusemehe uskupraowahelt sisse, siis peab meil juba enne aegsasti tasuraha näpuwahel olema, sest adwokatid ega tohtri herrad, kui kõrgesti haritud teadusemehed, ei räägi sinuga muidu mitte sõnagi, ning mõni hingekarjane on nii ülbe, et waene leff wõib teda pisarfilmil paluda oma armast abikaasat matma tulla, aga enne kui säherdune isand ennast liigutab, peab matmise raha hingekarjase karmanis olema. Neil isikutel ei ole ligemise tarwis kõigewähematgi kaastundmust, waid mõtlewad waele lesenaise filmapisaraid nähes: sina wõid oma lastega kas wõi nälga jäeda, aga minul peab kõige uuema mooduline tore ja kallis ülikond olema, minu laual peawad kallid road lõhnama ja wahutawad weinid woolama, minu proua peab tütardega õhtu teatris käima jne.

Nii on suurem jagu ilmatarfasi kõik ise enda ülendajad ja waeeste halastamatad furnajad. Mis ime siis, et seesugused Kristust põlgawad ja äraalgawad, sest tema õpetus mõistab nende teod täiesti hukka, sest Kristusele olid need kõik armsad wennad ja õed kes Sumala tahtmist tegiwad. Kui kurat oma sõjawägedega, tuleriitadega ega ristisammastega ei ole Kristusest ega ta kogudusest wõitu saanud, siis oled ka sina, oh kena teadus, selleks wäärtike. Aga ma tean et ja ristiusuga käsitäes wõid käia, kuid

sinu jüngrite, ilmatarfade, uhkus ja auuahnus tahawad sinust ristiusu ja Kristuse wastalist luua. Anna andeks, mu auustatud kooliõpetaja „teadus“, et olen sind halbade nimedega nimetanud, aga ma pidin seda tegema, sest uskmatust pruukis sinu nime oma sarwede ja hammaste katteks.

Dmas raamatus „Sumal looduses“ lhk. 38 ja 39 kirjutab Häckel: „Nelja ewangeliumi kohta teame meie, et need 325. aastal Nikäa kirikukogule ilmunud 318-ne piiskopi poolt suure hulga üksteise wastu käiwate käskkirjade seast wälja waliti. Wüist piiskoppisid soowisid 40. ewangeliumi õigeks-tunnistamist, teine osa hoidis kõigist nelja ewangeliumi poole. Ja et waidlejad piiskopid pole jõudnud kudagi kokku leppida, siis olla nad Sumalalt ilmutust palunud ja palwel olla nii suur wõim olnud, et neli ewangeliumi olla altari alt altari peale ilmunud. Kas on usklikul seda imelist hüpet tarwis uskuda, nagu Häckel allpool nimetab. Usklik teab ja usub, et neli ewangeliumi on kirjutud, kui ta aga usuks, et neid 40 on, siis ta oleks just uskmata. Ewangeliumide hüppamine altari alt altari peale on just nende usk, kes usklikkude piibli tõde tühjaks tunnistawad. Edasi kirjutab Häckel, et Kristus olla wähem haritud olnud, kui Kreeka mõttetargad. Kreeka mõttetarkus aga ei jätssa laugemale tungida, kui kess- ja ülikooli õpetoolideni. Nende õpilased aga ei jätssa oma jumala auu puhtaks hoida, waid laulawad õpiaegus awalikutes majades jälkisi laulusi; need kui Kreeka mõtte-teadlaste tarkuse laewad purjetawad õpilase põlmes õllewahu laenete wahel, aga koolist wälja tulles wahib noor õpetlane nina selgas talumehe otsa, just

nagu oleks ahw selle praegu ta ette maha pilland. On Kreeka tarkusest osa saanud õpetlane advokat, siis, talumees, raha lauale, muidu ei võeta sind lurjust jutulegi. On ta õpetaja, siis, kui 25-e rublase laua peale paned, sellest tagasi andmist ei ole. On ta arst, siis jälle rohusedelit muidu ei kirjuta, kui maffa aga raha. Nii on igal rahwa-pojal hirmuhigi üle ihu, kui ta sunnitud on Kreeka tarkusega täistopitud isikute ukse peale koputama, kuna Kristus kõigi lahkesti wastu võttis.

Õpu sõna.

Nii kaua kui meie südame hariduses kaugele ei ole jõudnud, ei jõua meie õnnelisele seisukorrale. Meed häda figitavad tondid, mida meie oma rindus kanname, muljuvad pisarad meie filmist wälja. Haridus peab armastuse soolaga enne soolatud saama, siis jaksab haritud rahwasaadik parlamentis ka oma kaaswendade kasusid filmas pidada, kui ta küsima on õppind: mis olen mina parem kui minu kaaswennad kes külas silku-leiba sööwad ja wiletsates suitsu-onnides elawad, kuna mina tõllaga sõidan ning hane- ja kalkuni praadi ja pudingit süön. Üffi minu kortli parandamine maffab juba enam kui tuhande kaaswenna terve elumaja ehitus. Kas sain mä enne sündimist käsku anda, et grafi, würssti wõi ministri naene mind sünnitaks?

Ei, ma oleks ju wõinud niisamasuguses waeses suitsuses saunas sündida, nagu miljonid minu wähe-
mad kaaswennad! Alles see sugune meel on haritud

meel, ja näitab, kui sügav tähendus Kreeka mõtte-
targa Sokratese sõnal oli:

„Tunne iseennast!“

Jah, tunne iseennast, sina jumalasalgaja, usu, kombete ja korra häävitaja sotsial-revolutsionär, kes sa kõike, mis enne olemas on, määratsuse tujus maha löhub, aga ise kõigewähematgi ei suuda ülesehitada. „Tunne iseennast“ sina elukombete puhtuse, kasinuse ja wooruse mahatallaja, kes sa oma „waba armastuse“ õpetusega meie noortsugu ära kihwtitad, meilt kõik meeleanuuse ja eluviiside puhtuse tundmuse ärariisud ja meie naisterahwaid lipakateks ning loomadeks tahad teha! „Tunne iseennast,“ sina mäsaja, kes sa walitsust ja olewat korda tahad ümberlükata, ilma et midagi paremat selle asemele oskaksid panna. Mii-
kaua kui maailm ja inimese sugu seisab, peawad ka walitsus ja kord seisma jääma. Terve loodus, kõigealamast taimekestest ja ussikestest mullapõrmus kuni arwamata tähtede miriadideni otjatumas ja ääretumas taewalaotuses käiwad kindla seaduse ja korra järele, seepärast peab see ka inimeste seltskonnas aegade lõpuni maksma jääma. Ilma seaduse ega korra ei saa taewa inglidgi läbi, weel vähem siis inimesed, kes ennast ja oma sugu maakera pinnalt suutumaks arahäwitaks. Korralagedus põhiks lühikeste ajaga maakera inimestest puhtaks ning muudaks lin-
nad, külad ja alewikud suitsuwateks rusuhunikuteks, millede wahel inimeste luukered ja fondid humikutena pleegiksivad. „Tunne iseennast,“ sina kõrgimeelega bürokrat ja tea, et ka sinagi mitte väljaspool korda ega seadust ei seisa, waid ise kõige esimene ja hoolsam

seaduste täitja ja armastaja pead olema ja selles kõikidele eesmärki andma. Mitte rahvas ei ole sinu pärast waid sina oled rahwa pärast olemas. „Tunne iseennast“ sina kapitalist, kes sa waeste tööliste were ja waewahigiga enesele miljonid oled kottupannud ja pea meeles, et ka nemad inimesed on niisama kui sinagi ja et sul selle eest, mida sa enesele oled kottupannud, nendele tänu wõlgu on. Seepärast: ela ise ja tee ka et sinu töölised elada wõiwad. — „Tunne iseennast“, sina mõisnik ja suuremaa pidaja! Ära ole uhke oma seisuse peale, sest see mis ükskord hiilgawa tule sugu oli, saab lõpulikult tuhaks. Teie isaijad tulid wõõrsilt, kui raskete pattudega koormatud patused hinged seia, et ristisõjas uskmatade wastu enestele pattude andeksandmist teenida, ja paganatele õndsaks tegewat armuõpetust kuulutada, aga selle asemel hakkasid nad siin weel suuremat pattu tegema, priiskama, prassima, põletama ja röövima, wõtsid pärisrahwalt nende maa ära, riisusid nende waranduse ja wabaduse ning tegid rahwa pärisorjadeks ja endi tööloomadeks, milledeks teie, nende järeltulejad, meid weel täna sepäewani peate. Olete kordgi katsumud seda kurja heaks teha, mis teie esiwanemad meile tegiwad ja mille hirmsaid haawu meie rahwas weel praegu põeb? Millega tahate tõendada, et teie selle Kristuse õpetuse järele teete, kelle õpetust teie seia tulite kuulutama? Kui rahwas teie rõhumiste all ägades mõnikord rahutuks läheb, siis olete kohe nobedad teda huffamõistma, aga ei mõtlegi, et teie ise suuremad patused ja Kristuse armastuse-õpetuse mahataallajad olete. Meie ei soowi teile halba ega taha kurja kurjaga tasuda, ainult meie wõtame teilt

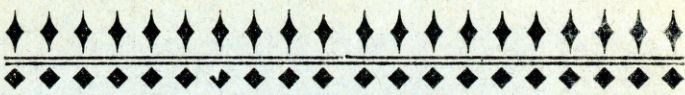

häid tegusid, ootame, et teie eneste ja oma esiwanemate patuwõlgasid hakkaksite äratasuma ja seda tööd jätkama, mida teie esiwanemad tegemata jätsid, see on: enestele pattude andeksandmist ärateenima. Teadke, et Sumal ei lasse ennast mitte pilgata! Mõtelge nende hirmsate asjade peale, mis teie oma seast tõusnud prohwet Garlieb Merkel teile teie tulewase saatuse kohta prohwetiti wiisil ettekuulutas ja parandage tõsiselt meelt, sest weel ei ole hilja, weel võite meeleparandamise läbi andeksandmist leida. Sumal on küll pikameeleline, sest juba rohkem kui seitsejada aastat on ta teiega kannatanud ja teilt meeleparandamist ootanud, aga ta kannatus võib ju lõppeda ja siis häda teile, kui pikameeleline Sumal pühanihaga Sumalaks muutub ja tema kättemaksja inglipäsun Sinai mäelt teile kuulutab: „Mina tahan teile teie ja teie esiwanemate patud kolmandast ja neljandast põlwest saadik kätte tasuda!“ — „Tunne iseennast“ sina pastor ja koguduse hingede karjane, kes Issanda wiinamäge oled pandud harima ja tema karjatalleksi hoidma. Kõrge ja auuline on sinu amet, seepärast olgu ka puhas ja auus sinu meel. Ara pea ennast mitte ilmetsemata paapstiteseks ega ka kõrgimeelseks koguduse isewalitsejaks, waid ole kogudusele õigeks waimulikuks iaks, nõuandjaks ja trööstijaks. Tead, et kogudus pole mitte sinu, waid sina oled koguduse pärast olemas. Omaasu püüdmine ega uhkus ei passi sinu ametiga kokku, waid Kristuse alandlik meel paisku wälja sinu sõnadest ja tegudest. Koguduse õpetaja olgu esimene Kristuse järelkäija oma koguduse hingede ees, mitte ainult sõnadega ega silmakirjaks waid teoga ja tõega. Kes seda ei taha,

see ärgu firutagu oma kätt selle ameti järele ialgi wälja. Karjaste uhkuse, ülbusse ja filmatirja teenistuse all on Kristuse tõsine kogudus juba küllalt kannatanud, — mõet on täis, aeg on käes, kus Kristus ise „lasseb karjast lüüa ja karjalambaid laialepillutada.“ Mitmed on kui metssead Issanda wiinamäge ümbertustunud, mitmed oma karjatallakesed mahajätanud ehk murõjate kätte äraannud. Seepärast on tallakesed nende juurest iga nelja tuule poole laiali põgenenud ja greeka=õigeusu, baptistide, adventistide, irwingjanlaste ning teiste karjaste karja hulgast endile warjupaika otsinud, paljud aga usule hoopis selga pöörnud ja jumalasalgaajateks saanud. Teie nuumate endid karjatallakese piimast ja raswast rammusaks, aga lasete karja nälja kätte äranõrkeda. Kristus istus patuste ja tõlneritega laudas, aga teie olete wariseride ja saduseride lauawõerad. Kristus pesi ise oma jüngerite jalgu, aga teie katkute oma karjatallakese nahka. Kristus käis jalgsi läbi maa ja õpetas rahwast, aga teie sõidate toredates tõlbades ja põlgate rahwast. Ärge kaebage, et rahwas uskumataks ja jumalafartmataks on läinud, selles kõigis olete teie ise süüdi, — ise omad wiitsad peksawad teid nüüd walusasti. Nastasadasid olete koguduse waimupõldu harinud ja ususeemet külwanud, ütelge, kus on teie töö-wili? Wilja asemel loetak aina umbrohi ja õhakas! Põllumeest, kelle põld niimiisi on rikkiläinud, nimetab igaüks täie õigusega laisaks ja hooletuks — ärge pahandage, kui mina ka teid selleks nimetan.

M. Tamwerk'i

raamatukaupluse kulus on ilmunud:

Wenekeele iseõpetaja.

Tartwiline neile, kes lapsi aegsasti tahawad wene-
keelt tundma õpetada. Hind 20 kop.

Pasuna healed.

Kohane noorele rahwale wõitlemal eluteel kaasa anda.
Hind 80 kop.

Kaste aabits.

Kõige uuema õpetwiisi järele kõikuseatud.
Hind 8 kop.

Pääle selle on kõiksugu õpetliskud=,
wainuliskud=, kooli= ja lasteraamatud, fir-
jutusmaterjal, piltpostkaardid, seinasjal-
mid, pildid, pildiraamid, muusikariistad,
mänguasjad jne saada. Niisamati oste-
takse ja müüakse ka pruugitud raamatuid.

